

Zvukový súbor

[zacnime-si-s-obcianskou-vedou-zimne-scitanie-vodneho-vtactva_TkbZJHbH.mp4](#)

Prepis

00:00:05 Moderátorka

Ornitológia je vo svete tradične silnou disciplínou pre občiansku vedu, pretože vtáky sú atraktívne, oddávna priťahujú pozornosť ľudí a existuje početná komunita amatérskych obdivovateľov vtáctva, ktorí sú ochotní zapájať sa do praktických vedeckých a ochranárskych aktivít, a vedia, že život vtákov treba spoznávať, aby sme ich mohli účinne chrániť.

00:00:28 Moderátorka

Preto som rada, že vám môžem predstaviť RNDr. Michala Baláža, PhD. zo Slovenskej ornitologickej spoločnosti.

00:00:34 Moderátorka

Ktorý je koordinátorom "Zimného sčítania vodného vtáctva na Slovensku". Doktor Baláž, mohli by ste nám na úvod priblížiť princíp zimného sčítania a spôsob, ako sa do neho ľudia zapájajú?

00:00:48

Zimné sčítanie je v podstate monitoring, v ktorom nám ide o to zaznamenať rozšírenie a početnosť jednotlivých druhov vodných vtákov, ktoré u nás zimujú.

00:00:57

Z toho dôvodu je realizovaný počas zimy - pri vodných plochách alebo vodných tokoch, ktoré sú prechádzané väčšinou po celej ich dĺžke, a jednotliví sčítavatelia tie druhy zaznamenávajú a sčítavajú ich počty.

00:01:21 Moderátorka

Prečo je dôležité, aby to robili v jednotných termínoch koordinovane?

00:01:24

No pretože vtáky sú mobilné a dokážu sa presúvať na pomerne veľké vzdialenosti, a keby to bolo rozťahnuté do väčšieho časového radu, tak je celkom reálne, že tie isté vtáky budú sčítané na viacerých lokalitách.

00:01:39

Navyše počas zimy, ktorá je charakteristická nestálym počasím, sa vtáky nepresúvajú len v rámci nejakého nášho regionálneho priestoru, ale aj nadregionálneho. Máme tu druhy, ktoré prilietajú

00:01:50

zo severnej alebo východnej Európy, na jedince konkrétnych druhov. Naopak tie naše sú zase presúvané južne, takže keby to bolo rozťahnuté do dlhšej doby, tak by tie údaje neboli natoľko presné ako sú teraz.

00:02:05 Moderátorka

Zimné sčítanie má na Slovensku pomerne dlhú tradíciu. Trúfam si povedať, že ešte dlhšiu ako používanie termínu občianska veda, takže odkedy sa na Slovensku koordinovane sčíta s pomocou dobrovoľníkov a prípadne kedy tento nápad vznikol?

00:02:20

No rozhodne je to staršie ako termín občianska veda. A projekt ako taký, Zimné sčítanie vodného vtáctva nie je len slovenský, je medzinárodný, a v rámci celej Európy beží od 60. rokov. U nás začal tak viac menej postupne by sa dalo povedať, nedá sa povedať presný rok, pretože jednotliví dobrovoľníci sa zapájali už od začiatku 80. rokov, ale vtedy to bolo skôr také,

00:02:46

málo početné zo strany zapojenia, a trúfam si povedať, že aj zo strany zapojenia dobrovoľníkov alebo laikov. Väčšina sčítavateľov boli pracovníci či už univerzity alebo chránených krajinných oblastí, alebo zo Slovenskej akadémie vied bola koordinátorka. Postupne ako program, do ktorého sa začali zapájať aj rôzni dobrovoľníci sa rozbehol od začiatku 90. rokov.

00:03:08

A niekedy od prelomu storočí je to monitorovací program, ktorý je v takej tej dnešnej podobe, kde sa

00:03:15

zapájajú desiatky a v niektorých termínoch sčítania stovky dobrovoľníkov.

00:03:23 Moderátorka

A pre vaše potreby, hlási sa ich dosť? Je ich málo alebo veľa?

00:03:27

V podstate, aby bol takýto projekt úspešný a mal zmysel, tak my potrebujeme, aby boli sčítané jednotlivé lokality opakovane. Ako projekt, ktorý má zaznamenávať zmeny početnosti jednotlivých druhov, tak je nevyhnutné, aby bežal dlhodobo. Z toho dôvodu potrebujeme pokrývať tie isté lokality opakovane.

00:03:47

A to sa nám zatiaľ darí. Samozrejme máme aj bočné plány alebo iné využitie získaných údajov. Keby sme mali viac ľudí, tak samozrejme ich vieme využiť, aj tieto iné údaje do mapovaní území, o ktorých veľa nevieme, o rozšírení niektorých druhov, ktoré nie sú až také koncentrované. Ale na tie základné potreby, pre ktoré tento projekt máme, máme dostatočný počet dobrovoľníkov.

00:04:15 Moderátorka

A majú nejakú možnosť prejsť vzdelávaním alebo dostanú nejaké materiály, ktoré im pomôžu spoznať tie druhy, aby ich správne určili?

00:04:23

No to tiež veľmi záleží od toho, kde konkrétnych sčítavateľ sčítava.

00:04:27

Máme lokality, kde sú koncentrované vtáky vo veľkých zoskupeniach, kde ich môže byť veľa druhov, kde to môžu byť druhy, ktoré sú aj raritné na území Slovenska. Tak tam ak chodia dobrovoľníci, tak najskôr s niekým, kto to tam pozná, s niekým, kto už má dlhoročné skúsenosti a je zaškolený.

00:04:49

Ale máme aj lokality, kde sú v podstate len tie najzákladnejšie druhy, ktoré predpokladáme, že každý z tých dobrovoľníkov pozná. Tak tam môže ísť aj priamo. Ale máme vydané materiály, máme vydanú metodickú príručku, akým spôsobom by sa malo postupovať pri sčítavaní a pri zapisovaní. Čo ďalej s tými údajmi.

00:05:13

Slovenská ornitologická spoločnosť organizovala aj kurzy pre záujemcov o sčítanie a monitoring vtáctva. Takže ak má niekto záujem, tak môže sa zapojiť. Alebo aj neformálne Slovenská ornitologická spoločnosť organizuje tábory.

00:05:31

Ornitologické tábory, pri ktorých sa môžu naučiť. Takže tých možností, ako získať skúsenosti je pomerne veľa.

00:05:40 Moderátorka

Ako by ste videli to pokrytie dobrovoľníkmi na Slovensku v porovnaní s okolitými krajinami?

00:05:46

Napriek tomu, že to tak nevyzerá, keby sme sa pozreli len na údaje, ktoré mi v rámci Európy poskytujeme, tak je ich pomerne málo, pretože sme malá krajina s malým množstvom vodných tokov, relatívne malým množstvom vodných tokov.

00:05:58

Ale čo sa týka takého celkového pokrytia územia, keby sme to prešli na tie plošné kilometre, ktoré máme, tak patríme medzi špičku v Európe. Určite patríme medzi tie úplne najlepšie krajiny, kde sa zapája pomerne veľké množstvo sčítavateľov.

00:06:16

A mnohé krajiny, ktoré dodávajú do spoločného balíka rádovo oveľa väčšie množstvo údajov,

00:06:22

to sčítanie je zabezpečené tak, že na niekoľko málo vhodných lokalitách, kde sa ale koncentruje obrovské množstvo vtákov, to sčítava niekoľko ľudí. U nás, keďže takýchto lokalít máme pomerne málo, a naopak veľa máme takých pre mnohých menej zaujímavých, tak sa zapájajú skôr ľudia, ktorí to robia na dobrovoľníckej báze a teda to pokrytie je oveľa väčšie.

00:06:45 Moderátorka

A v akej forme majú títo ľudia možnosť vidieť výsledky? Že keď ja som sčítal malý úsek, mám šancu vidieť ako to vyzerá na celom Slovensku? Ako vidia tieto údaje?

00:06:57

Áno, my spracovávame údaje do podoby záverečných správ zo sčítania, ktoré sú jednak zverejnené na internete na našej stránke Ornitologickej spoločnosti a občasne ich aj vydávame tlačenou formou.

00:07:12

Musím sa priznať, že je to trošku taká naša slabina, pretože je to oneskorenejšie ako by sme si asi predstavovali, nakoľko

00:07:21

nie všetci sčítavatelja nám dodávajú údaje v dostatočne skorom čase, aby sme to dokázali spracovávať rýchlo, a aby spätná väzba bola rýchla. Ale v konečnom dôsledku všetky údaje, ktoré my dostaneme od sčítavateľov sú vyhodnotené a sčítavatelja ich dostanú

00:07:44

v takejto forme. Plus, ale to viac menej z regionálneho hľadiska sú údaje spracovávané aj formou odborných publikácií, ktoré sú publikované či už v našich a niekedy aj v zahraničných časopisoch.

00:07:57 Moderátorka

Existuje nejaký mechanizmus kontroly voči individuálnym chybám? Keď niekto nájde niekde nejaký druh, ktorý je nečakaný, príde niekto iný, a k tomu aby zaistil, že je to naozaj ten druh?

00:08:09

Áno, samozrejme, pokiaľ je to úplne raritný druh, tak už v rámci zapisovania do databázy existuje hlásenie. V rámci Slovenského ornitologickej spoločnosti máme skupinu, ktorá sa volá Faunistická komisia, ktorá posudzuje jednotlivé hlásenia. Pokiaľ sa vymykajú štandardu.

00:08:29

A pokiaľ by to bol druh, ktorý spadá pod povinnosť ohlásiť ho a povinnosť pracovať s touto Faunistickou komisiou, tak mi máme vlastný kódex na to, že my ho ani nemôžeme spracovať v rámci vyhodnocovania údajov, pokiaľ ho oni neodobria.

00:08:42

Pokiaľ je to bežný druh, a len dajme tomu nejaký prestrelený počet, alebo druh ktorý je na nevhodnej lokalite, tak to ošetrujeme len v rámci spracovania tých údajov. A ten sčítavateľ je buď kontaktovaný, alebo je kontaktovaný regionálny koordinátor. Aby sme mali tú kontrolu lepšiu, tak nestojí to na 1 človeku, ako na mne na celonárodnom koordinátorovi. Ale máme Slovensko rozdelené do 20 regiónov a v každom regióne pracuje človek, ktorý

00:09:13

si tých svojich sčítavateľov pozná, a ak sa vyskytnú nejaké takéto menej pravdepodobné údaje, tak to vie overiť u nich.

00:09:22 Moderátorka

Takéto obrovské množstvo údajov si vyžaduje veľkú databázu. Vedeli by ste nám niečo viac povedať o vašej databáze?

00:09:29

Slovenská ornitologická spoločnosť spravuje databázu a AVES-Symfony,

00:09:36

do ktorej je možné zapisovať jednotlivé faunistické údaje nielen o vtákoch, ale aj rôznych iných druhoch stavovcov, ale primárne je teda určená na vtáky.

00:09:48

Kde sú zapisované všetky výsledky, jednak z organizovaných monitoringov, ako je práve toto Zimné sčítanie vodného vtáctva, o ktorom hovoríme, ale aj sčítanie bežných hniezdiacich druhov, a niektoré ďalšie monitoringy hniezd dravcov a podobne.

00:10:03

Ale je to aj databáza, do ktorej môžu zapisovať aj svoje náhodné údaje jednotliví jej užívatelia. Je voľne dostupná, a mnohí vrátane mňa ju majú napríklad ako vlastnú databázu. Ja tiež všetky údaje zapisujem tam, a ak niečo potrebujem, tak

00:10:20

v rámci možnosti filtrovania a vyhľadávania si viem všetky svoje údaje nájsť.

00:10:27 Moderátorka

Zohrajú tieto údaje nejakú úlohu, dajme tomu pri formovaní politiky na ochranu prírody? Alebo používajú ich samosprávy alebo správy chránených území?

00:10:37

No to by sme veľmi chceli, aby to tak bolo, zatiaľ je to aspoň v rámci našej Slovenskej republiky skôr obmedzené. Ale v podstate, keby tie údaje niekto potreboval, tak samozrejme môže. Koniec koncov, aj vďaka uchyteniu zimujúcich vodných vtákov máme vyhlásené chránené vtáčie územie na Dunaji.

00:11:03

Kde sú predmetom ochrany práve zoskupenia zimujúcich vodných vtákov. Takže áno, z tejto databázy alebo z tohto monitoringu boli údaje využité aj na vyhlásenie chráneného územia. A samozrejme, pokiaľ potrebujú pri nejakých posudkoch alebo pri posudzovaní nejakých zámerov jednotlivé chránené územia, alebo aj iné mimovládne organizácie tieto údaje ktoré máme, tak sú pre nich k dispozícii.

00:11:34 Moderátorka

Stretli ste sa pri organizovaní sčítania s nejakými prekážkami? Alebo čo považujete za najväčší problém pri realizácii sčítaní?

00:11:43

V podstate toto je program, ktorý beží. Nechcem povedať, že bezproblémovo, ale naozaj zatiaľ nejaké významnejšie problémy nemáme. Skôr lokálne máme územia, ktoré sú pokryté sčítateľmi slabšie.

00:12:00

Môže to byť nielen regionálne aj časovo. Niekedy sa kvôli počasiu alebo kvôli nejakej nepredvídateľnej skutočnosti stane, že vypadnú niektorí sčítavateľa z lokalít, ktoré sú potrebné na sčítanie. Ale keby som to mal zhrnúť z

00:12:20

celoslovenského hľadiska, tak v podstate je to program, ktorý nám zatiaľ beží dobre.

00:12:26 Moderátorka

Tak to je veľmi dobrá informácia.

00:12:29 Moderátorka

A ešte by som sa chcela spýtať,

00:12:31 Moderátorka

nakoľko finančne náročná je takáto veľká akcia? Všetko sa to dá financovať zo zdrojov Slovenskej ornitologickej spoločnosti?

00:12:40

No to sa musím priznať, že napriek tomu, že som koordinátor sčítania tak s peniazmi nepracujem (smiech), ale vo veľkej miere je to dobrovoľnícka akcia.

00:12:51

Nehovorím, že všetko ide úplne na dobrovoľnej báze. Slovenská ornitologická spoločnosť v rámci nejakého grantového úsilia získava finančné prostriedky z rôznych fondov, a niekedy je časť nákladov, najmä spojených s cestovaním preplácaná jednotlivým sčítavateľom.

00:13:14

Ale nie je to pravidlom.

00:13:19

V podstate vo veľkej časti územia je to naozaj dobrovoľnícka akcia, a peniaze alebo niektoré financie sú potrebné skôr na vydanie správy alebo na niečo podobné.

00:13:36

Vznik a vypracovanie databázy bolo samozrejme tiež podporené medzinárodným projektom, ktorý získala Slovenská ornitologická spoločnosť.

00:13:46

Aj je financovaná zrejme ďalej, teda určite ďalej z prostriedkov Slovenskej ornitologickej spoločnosti. Ale keby sme zobrali len ten samotný program, tak väčšina ľudí ide naozaj dobrovoľne.

00:14:01 Moderátorka

Ďakujem pekne. Ešte na záver sa opýtam jednu takú všeobecnejšiu otázku, čo by ste poradili ľuďom alebo organizáciám, ktorí by chceli robiť niečo podobné, možno vo svojom vednom odbore a pracovať s takýmto veľkým množstvom dobrovoľníkov?

00:14:16

To sa mne samozrejme hodnotí ťažko, aby som sa priznal, lebo nebol som pri zabehnutí celého toho programu.

00:14:23

Jednak je starší, a jednak ja som sa koordinátorom stal, keď už bol zabehnutý výborne a bola vypracovaná celá tá štruktúra sčítavateľov, aj tých koordinátorov, ktorých máme. Ale z môjho pohľadu je asi kľúčové

00:14:41

mať dobrú myšlienku, ktorá môže osloviť ľudí, ktorí to budú robiť teda bezplatne a

00:14:48

v podstate len za nejaký dobrý pocit, že prispeli k nejakej rozumnej veci. No a potom asi vybudovanie si siete takých pomocníkov, ako my máme, tých regionálnych koordinátorov, pretože nie je možné, aby jeden človek dokázal. Keď to zoberiem na ten náš program, na toto sčítanie, tak sčítavajú sa

00:15:10

stovky rôznych lokalít v rámci Slovenska. Nie je možné, aby jeden človek dokázal skontrolovať, či tam ten daný sčítavateľ pôjde alebo nepôjde.

00:15:20

Takže mať sieť ľudí, ktorí s ním spolupracujú a poznajú ten konkrétny región, aj tých konkrétnych ľudí, je pre mňa ako koordinátora úplne nevyhnutné.

00:15:33 Moderátorka

Takže vlastne komunita.

00:15:35 Moderátorka

Tak ďakujem za vaše odpovede.

00:15:38 Moderátorka

Ešte raz zopakujem, hovoril s nami RNDr. Michal Baláž, PhD. zo Slovenskej ornitologickej spoločnosti.